

A kerületi könyvtárak

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár belső kiadványként tette közzé jelentését a kerületi könyvtárak 1975. évi munkájáról. A terjedelmes tanulmány néhány részlete megérdemli a szélesebb körű nyilvánosságot.

1975-ben — évek óta tartó stagnálás után — egészségesen fejlődött a könyvtár hálózata. Két új, nagy könyvtárat adtak át az olvasóknak, egyet Csepelen, a királyerdei Művelődési Központban, egyet pedig Kőbányán. Ez utóbbi — lemeztárral, szakosított olvasóteremmel, idegennyelvű könyvekkel, gyermek-játékszobával — modellje lehet a jövőben megnyíló modern könyvtáraknak.

További hét nagy- és fiókkönyvtár megnyitását tervezik az elkövetkező években. Az állandó hálózat korszerűsítés eredményeként az utóbbi öt évben 12 gyermek- és felnőttkönyvtárban vált esztétikusabbá az olvasók környezete, s egy-két helyen a szolgáltatásokat is bővíteni tudták.

A könyvtárak nagy többségében azonban nem javultak a működési feltételek. A minden korábbinál súlyosabb munkaerő-problémák tovább fokozták a gondokat.

Tavaly a budapesti kölcsönkönyvtárakban 1 948 876 kötet könyv volt, 69 578-cal több, mint 1974-ben. Az állomány gyarapodásának felgyorsult üteme némiképp megtévesztő, mert elsősorban a selejtezés csökkenésével, a központi könyvraktár hosszabb átvételi szünetével magyarázható. Bár 1975-ben öt és negyedmillió forintot költöttek új könyvekre, s ez az összeg több volt a tavalyelőttinél, mégis kevesebb könyvet lehetett érte beszerezni. Nőtt ugyanis a könyvek ára, és több drága, idegennyelvű kézikönyvet vásároltak. Sajnálatosan ismét csökkent a kerületi tanácsok pénzbeni támogatása.

Az egy főre jutó könyvek száma majdnem másfél kötettel több lett ugyan, de ez a statisztika tréfája, mert e növekedésben az olvasók számának csökkenése játszott csak szerepet. Van olyan könyvtár, ahol húsz könyv jut egy olvasóra, de van olyan is, ahol csak hét-nyolc. Nehéz az állományt gyarapítani olyan könyvtárakban, ahol nem annyira a pénz, mint inkább a hely hiányzik, és csak egy másik, nem kevésbé fontos régebbi könyv selejtezése árán kerülhetne polcra az új.

Bár az ismeretterjesztő és a szépirodalmi művek aránya nagyjából egyenlő, kétszer annyi szépirodalmi művet kölcsönöznek az olvasók, mint ismeretterjesztőt. Ahol több az idősebb olvasó, ott általában a szépirodalmi, ahol a fiatalabbak vannak többen, ott a természettudományos könyvek kölcsönzési ará-

nya nő meg, olykor öt-hat százalékkal is. Egyre több a társadalomtudományi könyvek száma, és ezzel együtt az olvasók érdeklődése is fokozódik e tudományág iránt.

Az utóbbi években sok helyen vizsgálták az állomány összetételét. Többnyire az olvasók véleményét is kikérték, hogy a könyvtár — könyveinek összetételében is — alkalmazkodhasson a mindig változó igényekhez.

Elhúzódozó tatarozások — kevesebb felnőtt olvasó

A felnőtt olvasók száma 1975-ben megközelítőleg 7000-rel csökkent. Ennek legfőbb oka, hogy 957 nappal kevesebbet tartottak nyitva a kerületi könyvtárak, mint 1974-ben. A 44-es könyvtár például, melynek egyébként 3000 olvasója van, egész évben zárva volt. Négy fiókkönyvtár megszűnt, hatban fél éves tatarozás miatt csökkent a beiratkozottak száma. Több helyen munkaerő- és fűtési nehézségek miatt szünetelt hosszabb-rövidebb ideig a szolgáltatás. 16 könyvtárban nőtt az olvasói létszám — ám főként az átiratkozások, a bezárt könyvtárak miatt. Az olvasók száma valójában évről-évre csökken. A tatarozások nem növelik a férőhelyet, csupán kulturáltabb körülményeket teremtenek. Az utóbbi öt évben mindössze két kerületi és egy fiókkönyvtárt nyitottak, s megindítottak egy új mozgókönyvtárt. A nagy lakosságmozgás, a költözködések nagyobb feladatot rónak az olvasószervezőkre, a propagandistákra, de a létszámproblémák ezt a munkát is megnehezítették.

Az olvasók foglalkozás szerinti megoszlása a következő: a könyvtári tagok 26,8 százaléka nyugdíjas, 24,8 százaléka értelmiségi és irodai dolgozó, 22,4 százaléka munkás, 22,2 százaléka tanuló és 3,8 százaléka egyéb kategóriába tartozik. Az elmúlt öt évben elmaradt 2163 munkásolvasó, zömmel a bezárt könyvtárakból. Az egész évben nyitva tartott könyvtárakban viszont némileg emelkedett a munkásolvasók száma; a könyvtárosok sokat tettek megnyerésükért. Az összetett statisztikai adatok azt bizonyítják, hogy tanulmányaik befejeztével a fiatalok el-elmaradoznak a könyvtárakból. Az aktív keresők arányának némi növekedése ugyanakkor összefüggésben lehet a felnőttoktatás erőfeszítéseivel.

Az olvasók több társadalomtudományi és kevesebb természettudományi könyvet kölcsönöztek, mint a korábbi időszakban. Az előzetes felmérések hibáit — vagy hiányát — mutatja, hogy az állománygyarapí-

tással ellentétesen nőtt a szépirodalmi könyvek iránti igény.

1975-ben is intenzíven foglalkoztak a könyvtárosok a munkások könyvtári ellátásával. Tíz könyvtár bekapcsolódott a Kulturális Minisztérium „Olvasó munkásért” pályázatába. A Karinthy Frigyes úti könyvtár I. díjat nyert, a Rottenbiller utcai pedig helyezést ért el. Öt könyvtár vett részt a „Kiváló könyvtár” mozgalomban, külön feladatokat is vállalva az olvasók jobb ellátásában.

Növekedett 1975-ben a folyóiratok, időszaki kiadványok olvasottsága. Kilenc könyvtár az év folyamán duplájára emelte folyóirat-állományát. A legtöbb folyóirat az új kőbányai könyvtárban olvasható: ide 40 külföldi és 210 belföldi lap jár. Pillanatnyilag két könyvtárban működik lemeztár (fonotéka) is. Mindkettő nagy forgalmat bonyolít le; igaz, főként a gyermekek és a fiatalok körében népszerű. A lemezállomány 10 százalékát képező könnyűzenei felvételek ezért adják az egész forgalom 45—50 százalékát. Mindkét könyvtár dolgozói feladatuknak tartják tehát a csoportos zenei ismeretterjesztést. Most további öt könyvtár gyűjt hanglemezeket, magnetofonszalagokat leendő fonotékája, zenesarka számára.

Jó kapcsolat a középiskolákkal

Egyre több eszközzel segítik a könyvtárosok a középiskolák tanulóit, tanárait. A XI. kerületben találkozót szerveztek a tanárkönyvtárosoknak, s ismertették előttük az új kiadványokat. Az egyik könyvtárban a budapesti földrajztanárok munkaközösségének rendeztek bemutató órát. Néhány könyvtár írásba foglalta az együttműködési teendőket egy-egy közeli iskolával; pl. a budafoki 13-as könyvtár a Budai Nagy Antal Gimnáziummal, a Királyi Pál utcai könyvtár a Kulich Gyula kollégiummal, a Krisztina körúti 11-es könyvtár pedig a Petőfi Gimnázium szakköreivel működött együtt. A XII. kerületi 38-as könyvtár kigyűjtötte a Táncsics Gimnázium könyvtárosa számára, hogy a diákok közül kik a könyvtári tagok. Így — személyre szólóan — könnyebben nevelhetnek olvasókat. A szakmunkástanulók szabadidejének tartalmasabb kihasználását segíti, hogy az 1975/76-os tanévben tíz könyvtár tizenhárom MŰM intézettel kötött szocialista szerződést; az együttműködés keretében 39 előadás, könyvtárismerető és egyéb foglalkozás volt.

1975-ben 334 csoportos foglalkozást tartot-

munkájáról

tak a kerületi könyvtárak. Az összejöveleket mellett számos évforduló, külföldi és hazai esemény kapcsán rendeztek kiállítást, könyvbemutatót. Az elmúlt év propagandafadatai közül kiemelkedett felszabadulásunk 30. évfordulója, a Költészet Napja, az Ünnepi Könyvhét és a Szovjet Kultúra Hete. Valamennyi könyvtár bekapcsolódott a „Volgától az Elbáig” olvasópályázatba, amely 1975 novemberében zárult. Nyolc fővárosi könyvtár indított versenyzőt, s az első díjat — egy külföldi utat — a 27-es könyvtár egyik olvasója nyerte. A kerületi könyvtárak részt vettek a felszabadulás 30. évfordulója tiszteletére indított országos „Olvasási program” könyveinek népszerűsítésében is. Az elmúlt 30 év külföldi és hazai irodalmából válogatott könyveket szívesen olvasták; sokan olvasási tervnek tekintették a programot. Két könyvtár felszabadulási vetélkedőt rendezett gimnazistáknak illetve szakmunkástanulóknak. A IV. és a XIV. kerületben a könyvtárosok és a KISZ kerületi kultúrfelelősei közösen beszéltek meg az évfordulóval kapcsolatos feladatokat. A Költészet Napja és az Ünnepi Könyvhét alkalmából a művelődési házakkal és más intézményekkel közösen nagyszabású összejöveleket rendeztek a könyvtárak. Nőtt azoknak a könyvtáraknak a száma, amelyek a környező üzemek könyvtárosaival, szocialista brigádjaival vetk fel a kapcsolatot, szakmai tapasztalat-cserék, könyvtárbemutatók céljából.

A Szovjet Kultúra Hete alkalmából indult és az SZKP XXV. kongresszusáig tartott az a hatfordulós szellemi totó, amelynek célja a Szovjetunió kulturális és gazdasági életének, irodalmának megismerése volt, két folyóirat — a Szovjetunió és a Szovjet Irodalom — közleményei alapján. A könyvtárak jól hasznosították az iskolákhoz fűződő kapcsolat kiépítésében a szellemi totót; a kérdések ugyanis nagyrészt azonosak voltak az iskolákban meghirdetett „Ki tud többet a Szovjetunióról?” pályázat kérdéseivel. A könyvtárosok havonta összesen 1600 totólapot osztottak szét. Az áprilisi utolsó forduló után a Szovjet Kultúra és Tudomány Házában ünnepélyes műsorral, díjkiosztással zárult le a játék.

A Szabó Ervin Könyvtár bibliográfiai osztálya az 1975-ös tévéműsorokhoz (szám szerint 13-hoz) ajánlott könyveket. A könyvtárak rendszeresen készítettek kiállítást az ajánlott irodalomból. A szemléltető propaganda eszközei a legtöbb könyvtárban eléggé szegényesek. A hálózatban csak elvétve akad egy-két olyan könyvtár, amelynek jó kiállítási

lehetősége van. Egyedülálló a soroksári könyvtár „Kisduna Galéria”-ja, amelyben sok emlékeztető tárlatot rendeztek már.

A felnőtt olvasóknak csaknem a fele 14 és 30 év közötti fiatal. A nekik szánt csoportos foglalkozások, ifjúsági művelődési körök és klubok megkülönböztetett figyelmet érdemelnek. 1975-ben a 10 könyvtárban működő 14 művelődési kör 118 foglalkozást tartott. Az előbbi évekhez képest ez is csökkenést mutat, megintcsak a zárva tartott könyvtárak miatt. A klubokban az irodalmi témájú rendezvények száma volt a legmagasabb. Majd minden kör szervezett színház-, mozi- és tárlátogatásokat. A Lehel úti 4-es számú könyvtárban továbbra is jól működött a „Könyvbarátok Köre”. A soroksári 35-ös könyvtár 34 klubfoglalkozást tartott az év folyamán, nyáron pedig egyhetes Kerekzártony-szigeti táborozást szerveztek. A könyvtár helytörténeti klubja jó kapcsolatot alakított ki a soroksári múzeummal.

40 322 új kötet a gyermekkönyvtárakban

A gyermekkönyvtárak állománya egy év alatt 505 405 kötetről 545 727 kötetre emelkedett. Az előző évinél 9619 könyvvel többet vásároltak, összesen 40 322 kötetet. Négy könyvtár új, nagyobb helyiségbe költözött, két új fiókkönyvtár nyílt, megindult a második bibliobusz. 12,3-ra emelkedett az egy olvasóra jutó könyvek száma.

Minőségileg is javult valamelyest az állomány összetétele. A gyermekkönyvtárak vezetői a vásárlásban felhasználták az igényvizsgálatok és olvasáselemzések tapasztalatait, biztosították a könyveket az úttörőmozgalom akcióihoz és az iskolai tananyaghoz is. Nehezítette a könyvvásárlást, hogy viszonylag kevés jó szépirodalmi mű jelent meg. A könyvtárak eljuttatták újrakiadási javaslatukat a kiadókhöz.

Az iskolareform következtében egyre szorosabbá válik az iskola és a könyvtár kapcsolata. Több könyvtár és iskola szerződést kötött, közösen határozták meg a könyvállomány gyarapításának elvi szempontjait. Rendszeres könyvismertetéssel segítik az iskolai könyvtárosok munkáját. Az állománygyarapítás természetesen a könyvkiadástól is függ, így az előző évekhez képest megnövekedett a fantasztikus, a kalandos és a művészeti könyvek aránya.

A gyermekkönyvtárakban 45 117 beiratkozott olvasó van. Számuk egy év alatt 2012-vel csökkent. Az általános iskolák tanulóinak 30 százaléka könyvtári tag, s ez is kevesebb, mint 1974-ben volt. A csökkenés fő oka: a gyermekkönyvtárak 1129-cel kevesebb napig voltak nyitva, mint az előző évben.

Egy év alatt több mint nyolcvanezerrel kevesebb kötetet kölcsönöztek, valószínűleg azért, mert a tíz éven felüli könyvtári tagok aránya is csökkent. A kölcsönzött könyvek egyharmada ismeretterjesztő mű. Emelkedett a természettudományi, ellenben visszaesett a művészeti könyvek iránti érdeklődés. Nőtt a felnőttek könyveiből válogatott szépirodalmi művek kölcsönzési aránya.

A könyvtárak az évfordulókkal kapcsolatban bibliográfiákat készítettek a gyermekeknek is ajánlható művekből. Szinte valamennyi könyvtár olvasói részt vettek a Móra Kiadó olvasónapló-pályázatán. Minden könyvtár-

ban megkülönböztetett figyelemmel foglalkoztak a hetedik-es-nyolcadikos tanulókkal, hogy felkészülhessenek a felnőttkönyvtári tagságra.

Kevesebben használták a kézikönyvtárakat, a folyóiratállományt, mint 1974-ben. A csoportos foglalkozások száma 2125 volt, körülbelül annyi, mint az előző évben, de az osztálylátogatások száma jelentősen csökkent. Megnőtt azonban a könyvtárismereti és irodalmi rendezvények száma. A könyvtárosok részt vettek az „Új kor nyitánya” vers- és prózamondó verseny előkészületi munkáiban, s mint zsűritagok, segítették a kerületi döntők lebonyolítását is. A Szovjet Kultúra Hete alkalmából szovjet gyermekrajz-kiállítást rendeztek az 1-es számú gyermekkönyvtárban, a 20-as számú könyvtárban pedig előadást tartottak a Szovjetunióról.

Évek óta gondja a Szabó Ervin Könyvtárnak a munkaerőhiány. A nagy fluktuáció, a hosszú ideig üresen álló státuszok, a tömeges hiányzások megnehezítik az olvasók színvonalas ellátását. A hálózat 8 (!) helyettesítője csak a végveszély elhárítására volt elég. Állandóan szükség volt a könyvtárak egymást segítő, munkaerő-csereakciójának szervezésére is.

Súlyos munkaerőgondok

A hálózatban dolgozók egynegyede kicserélődött egy év alatt. Betegség, fizetés nélküli szabadság miatt kiesett 10 ezer munkanap. Ehhez járul még a dolgozók évi rendes szabadsága, a közép- és felsőfokú tanintézetekben tanuló 70 könyvtáros tanulmányi szabadsága és munkaidő-kedvezménye is. A hiányzó munkaerő részleges helyettesítése rendkívül megterhelte a törzsgárdát, hogy a fentiekben vázolt teljesítményt elérhessék.

A képesítés nélküli dolgozók távozásának legfőbb oka a továbbtanulás. A képesítést rendelkezők pedig kedvezőbb időbeosztást vagy magasabb fizetést értek el új munkahelyükön. Tovább csökkent a felsőfokú képzettségű könyvtárosok száma, mivel a távozó helyére nem mindig sikerült szakembert találni. Sajnos, évek óta nincs megoldva a könyvtárosképzés. E téren csak a nappali tagozatos iskolarendszerű oktatás bővítésével lehetne fordulatot elérni. A krónikus szakemberhiány miatt — a korábbi elvekkel fölhagyva — olyan egységekben is dolgoznak képesítés nélküli könyvtárosok, ahol a munkafolyamatok szétválasztására nincs lehetőség (kis létszámú gyermekkönyvtárak, fiókkönyvtárak stb.).

A Szabó Ervin Könyvtár vállalja, hogy a munkatársak nagy százaléka vegyen részt esti és levelező oktatásban, s így jusson szakképesítéshez. Az 1975/76-os tanévben 24 könyvtárost segítettek hozzá egyetemi és főiskolai felvételhez.

1975-ben 81 új könyvtári dolgozó tett vizsgát alapfokú tanfolyamon. A betöltetlen állásokat többször is hirdették a Művelődési Közlönyben és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tájékoztatójában. Különösen nagy problémát jelent a peremkerületi könyvtárak személyzetének pótlása. Az állandó létszám-hullámlás ellenére mégis 262 törzsgárdatagja van a Szabó Ervin Könyvtárnak.